

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Радикальна зміна вітчизняної освітньої парадигми, що зумовлена сучасним рівнем розвитку суспільства й умовами переходу до нових суспільних відносин, спрямована на розв'язання головного завдання – вдосконалення професійної культури майбутнього фахівця. Це, у свою чергу, пов'язано з пошуком шляхів і методів модернізації, спрямованої на формування людини нового типу – яскравої, творчої особистості, здатної виходити за межі вузькопрофесійної діяльності, адекватно трансформуватися до наявних соціокультурних вимог.

У вітчизняній науці накопичений значний потенціал знань, необхідний для постановки та розв'язання завдань формування професійної культури особистості. Так, психологічно-педагогічні аспекти даної проблеми представлені в дослідженнях М. Д'яченка, Л. Кандибовича, І. Ліпатова, А. Петровського, Ю. Ярошина та ін. Питання професійної підготовки молодого покоління до самостійного життя знайшли відображення у працях В. Кащенко, А. Макаренка, В. Медведєва, В. Сухомлинського. Однак відсутність у педагогіці та психології єдиного погляду на формування професійної культури особистості та чіткої науково обґрунтованої психолого-педагогічної діяльності ускладнює цілеспрямоване управління цим процесом майбутніх фахівців.

Метою даної статті є розгляд загальнотеоретичних і методичних засад формування професійної культури фахівця з позицій культурологічного підходу до розуміння загальнолюдських ідей, професійно-ціннісних орієнтацій і якостей особистості, способів пізнання та гуманістичних технологій професійної діяльності.

Сучасні дослідники, вивчаючи процеси формування професійної культури, намагаються по-новому підійти до аспектів освітньо-виховної роботи, проблем професійної культури особистості, її саморозвитку, самореалізації та життєвого визначення в культурі та суспільстві. Цими обставинами визначається об'єктивний зміст соціального замовлення щодо професійних якостей і форм професійної культури майбутніх фахівців. Це замовлення стає державною й освітньою політикою і виявляється як сукупність запитів, очікувань і вимог до молодих фахівців і відповідно до

педагогів як їх наставників. Як зазначає М. Головатий, ефективність формування професійної культури молоді найбезпосереднішим чином пов'язана з тим, наскільки тісно узгоджені потреби суспільства, система освіти і професійної підготовки та її життєві плани. Точніше, система освіти молоді є своєрідним з'єднувальним "містком" між потребами суспільства та життєвими планами молоді [4, с. 41].

Науково-технічна революція привела до виникнення нових галузей господарства, мікроелектроніки, інформатики, автоматизації та інших галузей науки і виробництва. Різко підвищилися вимоги до зовнішньої та внутрішньої культури робітника-професіонала, до його фахової підготовки, створення умов для успішної діяльності фахівця, пристосування до майбутньої соціально-професійної життєдіяльності.

Підвищення відповідальності за свою працю, рівень професійної та, головним чином, інтелектуальної та моральної підготовки, інтелектуалізації праці та необхідність нарощування творчого потенціалу робітників і спеціалістів виробництва – все це вимагає, як зазначає Б. Гершунський, вищої результативності освіти, яка повинна стати об'єктом посиленої уваги не лише культурологів за фахом, але й педагогів, які шляхом дедуктивного поширення відповідних змістовних компонентів культури зможуть запропонувати ґрунтовні моделі професійної компетентності та загальної грамотності й освіченості [3, с. 65].

У сучасному динамічному світі істотним чином змінився характер професійної підготовки фахівців. Посилення процесів соціально-професійної мобільності приводить до переоцінки фахових здібностей індивідів. До уваги беруться не стільки вже набуті кваліфікаційні якості фахівців, скільки ті, які вони здатні творчо розвинути у процесі майбутньої професійної діяльності, мотивації до фахового зростання та фахової мобільності впродовж усього їхнього життя.

Нині фахова підготовка молоді у ПТНЗ не може зводитися лише до оволодіння секретами майстерності, ремесла, технологій. Вона повинна охоплювати широкий спектр соціально-гуманітарних знань і навичок поведінки. Гуманістичний підхід у наданні професійної підготовки заперечує використання людини як засобу для матеріального зростання, натомість утверджує її особистісну самореалізацію як самоціль, творчу особистість, адаптовану до суспільно-творчої діяльності в соціумі.

Власне такий гуманістичний підхід до формування професійного мислення та світоглядно-культурних установок, ціннісних орієнтацій особистості стає ефективним ретранслятором комплексної освіти, оскільки норми професійного мислення завжди формуються у проблемному полі взаємодії з нормами професійної культури, яка включає сформованість світогляду, соціально-професійну відповідальність, суспільну значущість

індивідуальних і професійних норм спілкування, свідому творчу активність, здатність особистості пристосовуватися до нових обставин життєдіяльності.

Серед сучасних гуманістичних тенденцій функціонування і розвитку системи освіти загалом і професійної зокрема можна виділити головну – орієнтацію на розвиток особистості людини. Ця тенденція є домінуючою для гуманістичної педагогіки, в центрі уваги якої – “універсальна цілісна особистість”, яка прагне до максимальної реалізації своїх можливостей (самореалізації), відкрита до сприймання нового досвіду, здатна на свідомий і відповідальний вибір у різноманітних життєвих ситуаціях [2, с. 77].

На наш погляд, вирішення проблем психолого-педагогічного забезпечення формування професійної культури майбутнього фахівця повинно йти шляхом соціалізації, професіоналізації, самореалізації та самоутвердження. Саме розв’язання цих головних завдань у їхньому взаємозв’язку має забезпечити вільне входження майбутніх фахівців у простір професійної діяльності.

Самоактуалізація та самоствердження майбутнього фахівця полягає в тому, що він переосмислює відповідальність за процес і результат власної діяльності, виявляє свої творчі здібності та можливості, індивідуальні риси, морально-психологічну позицію в системі міжособистісних відносин, що забезпечує особистості розуміння свого “Я” і тим самим сприяє задоволенню потреби у спілкуванні та взаємодії з іншими людьми. Розквіт цих можливостей особистості, досягнення людиною вершин професійного, духовно-морального зростання завжди співвідносяться з її життєвими перспективами, планами, цілями й ідеалами. Ці плани стосуються професійного, духовно-морального, культурологічного розвитку молоді людини і вимагають нових підходів до оцінки сутності поняття “професійна культура” особистості у процесі навчально-виховної діяльності.

Сьогодні процес формування професійної культури молоді ускладнюється переоцінкою традицій, норм і цінностей. Якщо раніше молодь спиралася на досвід попередніх поколінь, то тепер їй доводиться творити новий соціальний досвід, покладаючись переважно на себе, що значною мірою зумовлює суперечливі тенденції у її свідомості та поведінці. Соціалізація – це процес пристосування людини до нових умов, що триває все життя, а життя у суспільстві, яке змінюється, лише збільшує звичайні проблеми [5, с. 314].

Аналіз результатів наукових досліджень проблеми формування професійної культури учнів ВПУ свідчить, що вони не завжди набувають багатьох важливих якостей, серед яких: чітко окреслена професійна позиція, адекватне розуміння переваг і меж своїх індивідуальних

особливостей і можливостей, уміння протистояти неоднозначним впливам реальної дійсності, бажання дотримуватися культурних і демократичних норм взаємодії, володіння ефективними засобами саморегуляції, самопрезентації тощо. Вважаємо, що зазначені недоліки пояснюються тим, що на більшості занять із предметів культурологічного спрямування учні лише пасивно слухають чи репродукують знання, внаслідок чого вони не мають спрямованих ціннісних орієнтацій, усталених моральних позицій, здатності адекватно реагувати на навколишнє динамічне середовище.

Відомо, що проблема полікультурної ціннісної концепції навчально-виховної роботи з особливою гостротою постає тоді, коли учні вступають у новий для них складний період свого життя – переходу від підліткового до юнацького віку. Вони потрапляють у змінене соціальне середовище, де звичні стереотипи шкільного соціуму коригуються новими стосунками, вимогами і поведінкою в умовах навчальної групи, колективу, що стимулює прискорений темп пізнання ними світу через входження у новий світ культурних, моральних, світоглядних, естетичних та емоційних цінностей [11, с. 24].

Одним із найефективніших шляхів гуманізації навчального процесу є широке впровадження у зміст професійної освіти знань із культурології, на основі яких в учнів ВПУ формується емоційно-ціннісне ставлення до природи, історичної спадщини та культурних здобутків людства.

Культурологія визначається як наука, що вивчає способи і продукти людської діяльності впродовж розвитку цивілізації. Її предмет полягає у вивченні сутності, структури й основних функцій культури, закономірностей її історичного розвитку, процесів наступності та передачі культурної спадщини, національно-етнічної своєрідності культур, засад духовного становлення особистості, гуманізації людських взаємин [9, с. 6].

Одним з основних завдань культурології є формування професійної культури, ціннісних орієнтацій учнів у сфері як матеріальної, так і духовної культури. Становлення особистості у соціальному середовищі відбувається через засвоєння культурних цінностей, які є осередком матеріально-духовного життя суспільства, що зміцнюють громадську єдність і цілісність соціуму. Формування ціннісних орієнтацій – складова частина професійної культури майбутнього фахівця, процесів виховання і самовиховання особистості, самоствердження та самореалізації. Ці цінності є фундаментом культури, а предметним носієм формування цінностей є культура [1, с. 26].

Ціннісні орієнтації учнів ВПУ формуються у процесі навчальної діяльності під час засвоєння нових соціально-гуманітарних знань і соціально-психологічного досвіду та виявляються у цілях, інтересах, переконаннях,

спілкуванні й діяльності. Вони реалізуються в життєдіяльності та підтверджуються або відкидаються життєвим досвідом. На основі індивідуального досвіду конкретні ціннісні орієнтації або набувають особистісного сенсу, або витісняються як такі, що не забезпечують соціально-професійні якості особистості в соціумі. Зміни в суспільстві певним чином відображаються у свідомості учнів, зумовлюючи зміни в системі їх ціннісних орієнтацій.

Здобуваючи цілісні знання про культуру суспільства, закономірності її розвитку, учень як суб'єкт культуротворчості не лише формує свою етичну й естетичну культуру, а й усвідомлює сутність кожної цінності, закономірність місця в ціннісній ієрархії, ставить перед собою життєву мету, отримує поштовх до подальшої самореалізації власного аксіологічного пізнання.

У процесі аксіологічного пізнання світу учень ставить перед собою нові завдання навчально-професійних актів діяльності, знаходячи паралелі в філософії, історії, психології, культурології, оцінює послідовність цих завдань, використовує свій власний досвід і досвід інших зі свого реального оточення, усвідомлює суб'єктивність значущості певних завдань із точки зору послідовності їх виконання.

Очевидно, що всі згадані вище елементи професійної культури людини навряд чи можна сформуванати без реального втілення культурологічних знань у цілісну освітньо-виховну систему. Культурологія як наука у процесі формування професійної культури учнів ВПУ має стати базовою дисципліною в інтегрованому курсі навчання й увійти окремими блоками у програми з традиційних фахових предметів. Такий підхід формування професійної культури учнів сприятиме усвідомленню ними себе як частки суспільства і власної культури, розумінню своєї ролі в суспільних процесах, а отже, підвищенню відповідальності перед суспільством за свої вчинки і дії, прагненню до творчої професійної діяльності згідно з власними здібностями, можливостями та потребами.

Освіта і виховання передбачають цілеспрямований, побудований на наукових засадах процес прилучення особистості до культури, у ході якого здійснюється передавання багатовікового людського досвіду від покоління до покоління і розвиток його відповідно до сучасних реалій. Ключовим принципом виховання, на думку І. Беха, виступає принцип ціннісної орієнтації, реалізація якого передбачає залучення дітей до взаємодії з навколишнім світом і сприяння формуванню ціннісних ставлень до цього світу з позицій сучасної культури [1, с. 14].

Проведені дослідження дають підстави стверджувати, що у вищих професійних училищах продовжується орієнтація на вузькофахову підготовку майбутніх фахівців, не приділяється належна увага

формуванню професійної культури, що суперечить програмним документами розвитку освіти України XXI ст. і світовими тенденціями повернення до духовного розвитку суспільства. Як зазначає В. Біблер, теоретичне осмислення особливостей людського буття виводить феномен культури у центр людського буття і незалежно від того, чи знає про це сама людина, пронизує всі вирішальні події життя та свідомості. Культура життя людини кидає виклик нашому розуму, всезагальності нашого мислення [2, с. 386].

Рівень вимог до фахової освіти учнів ВПУ сьогодні потребує посиленої уваги до їх духовних та інтелектуальних якостей, тобто до особистісних якостей, що не лише визначають професійні характеристики, а й спосіб мислення та рівень культури. Підвищення відповідальності за свою працю, підвищення професійних і духовних якостей, естетики виробництва, технологій і необхідність нарощування творчого потенціалу – все це найважливіші соціальні цінності культурного збагачення особистості.

Сьогодні нові гуманістичні ідеали, які формуються у перехідний період від індустріального до інформаційно-культурного суспільства, не завжди збігаються, резонують із традиційно визнаними загальнолюдськими й етнонаціональними цінностями культури. Іншими словами, проблему гуманізації та культуризації професійно-технічної освіти і виробничої діяльності потрібно розглядати у двох площинах: по-перше, як необхідність об'єктивного пізнання технології та її використання; по-друге, як комплексне культурно-технічне утворення, тобто зміну висхідних цінностей установок робітника і спеціаліста. Отже, самі по собі технічні знання не можуть бути єдиною основою розв'язання складних завдань сучасної техніки. Гуманізація науки і техніки – це один із важливих шляхів її гуманітаризації [10, с. 22].

Ця закономірність зумовлює цілісний підхід до змісту всієї професійно-технічної освіти. Чим активніше відбувається оволодіння культурою, тим різноманітнішою, творчою буде професійна культура майбутнього фахівця, адже, як зазначає академік Д. Ліхачов, основним завданням сучасного життя є поєднання розвитку техніки з культурою індивіда [8, с. 275].

У вищих професійних училищах навчальний курс “Культурологія” посідає важливе місце у формуванні гуманістично-ціннісного світогляду особистості, оскільки він інтегрує розмежоване за сцієнтистською традицією значне коло соціально-гуманітарних дисциплін. Засвоєння змісту культурології вимагає взаємодії логічного мислення та художньо-образного уявлення, емоційного переживання, фантазії, інтуїції, стимулює діяльність свідомості та підсвідомості, підвищує ефективність мислення,

забезпечує базові засоби формування професійної культури майбутнього фахівця.

У професійній культурі виявляється інтегративність і диференційність суспільного життя, а разом із тим його системність, яка визначає єдність суспільства та послідовність його розвитку. Через духовно-моральну і професійну культуру формуються особисте ставлення людини до потреб складної суспільно-професійної діяльності. Зміни в соціальній структурі та характері діяльності людини породили принципову модифікацію соціально-культурних механізмів і інститутів, які забезпечують зв'язок людини і культури – системи засобів трансляції культури та спеціалізації індивіда, перебудову механізмів його соціальної орієнтації та регуляції. Глибинні соціальні зміни розкривають і підкреслюють недостатність традиційних механізмів культурного оволодіння діяльності та поведінки людини і необхідність формування нових – зміни змісту й об'єму соціалізації як важливого чинника професійної культури індивіда. Істотно сприяючи цивілізованому і духовному збагаченню людини, культура виступає тим стабільним “окультуреним” прошарком професійної діяльності, завдяки якому особистість набуває самобутніх рис критичної самоідентичності та самоцінності.

Спеціаліста як представника певної культури характеризує не лише специфічний набір знань і вмінь, але й певний світогляд, життєві установки і цінності, особливості професійної та духовно-моральної культури. Професійна культура означає спрямування змісту освіти і виховання на цілісність і системність культури знань і мислення творчої дії, почуттів, спілкування, поведінки відповідно до потреб демократизації та гуманізації суспільного життя.

Формування професійної культури учнів ВПУ слід розглядати як цілеспрямований гармонійно-цілісний педагогічний процес, спрямований на формування готовності майбутнього фахівця до культурологічної функції у професійній діяльності, ознайомлення з основними напрямками, школами і теоріями у світовій і вітчизняній культурі, знання етапів і закономірностей розвитку світової та вітчизняної культур, а також сучасних проблем збереження і найбільш ефективного використання культурної спадщини.

Випускник закладу професійної освіти, окрім засвоєних фахових знань, умінь і навичок, повинен мати належний рівень цілісної професійної культури. Важливими складовими комплексної духовно-моральної, естетико-психологічної, інтелектуальної культури є вміння спілкуватися, переконувати, налагоджувати професійні контакти і стосунки, співпереживати і запобігати конфліктам, вміння володіти собою і своїми емоціями у будь-яких життєвих ситуаціях.

Професійна культура майбутнього фахівця в умовах вищого професійного училища означає спрямованість змісту освіти та процесу навчання на цілісність і системність наукових знань, піднесення матеріальної та духовної культури, реалізацію творчого потенціалу, відповідального ставлення до праці, художньо-естетичного сприйняття дійсності та підвищення рівня культурно-професійного мислення.

Основи професійної культури створюють широкі можливості для викладачів у виборі компонентів навчально-виховної діяльності, спрямованого культурологічного підходу до всієї життєдіяльності вихованців, їх професійних знань, моралі, духовних цінностей, розвитку пізнавальних інтересів, єдності інтелектуального та почуттєвого сприймання наукових знань, життєвих явищ, подій і фактів. Місце та роль культурологічної підготовки учнів ВПУ визначаються вимогами суспільства до соціально-моральної особистості з високим рівнем професійного і художньо-естетичного мислення, здатності адекватно оцінювати свою життєдіяльність, контролювати дії та вчинки на раціонально-емоційній основі.

Сформованість професійної культури проявляється в активних зв'язках індивіда зі світом, які розкриваються через пізнання способу життя, гнучких соціокультурних моделей життєдіяльності людини, її аксіологічних прагнень, духовній і практичній діяльності, світовідчутті, життєоблаштуванні тощо.

У здатності інтегрувати соціальний і гуманітарний розвиток особистості виявляється цілісна гуманістично-творча місія професійної освіти. Предметне поле культурології охоплює питання про сутність професійної культури, людини як феномена культури; норми та способи культури як вияву соціалізації; статусне значення культурних норм у різних спеціальних середовищах; статусне значення культури в умовах масового виробництва тощо [6, с. 197].

Процес формування професійної культури в умовах вищих професійних училищ надзвичайно складний і багатогранний. Ефективність її формування залежить від усього колективу навчально-виховного закладу, умов навчальної діяльності, а також від багатьох факторів цілеспрямованої педагогічної діяльності. Одним із факторів професійної культури особистості має стати цілеспрямоване залучення її до світу культури, науки, мистецтва, яке ґрунтується на раціональній основі та здатне розкрити кожному вихованцеві велич пізнавальної і трудової діяльності людини, почуття душевності особистості, співпричетності з іншими людьми, винятковості та неповторності у творчій самореалізації та самовихованні [1, с. 14].

Формування професійної культури майбутнього фахівця – це процес його “вмонтовування” в діючу систему спеціальної діяльності, початок і умова його практичного буття як спеціаліста, його духовної реалізації та самореалізації, підсумок і завершальний етап його формування як спеціаліста. Таким чином, перед професійно-технічною школою постають взаємопов’язані проблеми професійного і культурного становлення випускників, їх соціально-професійної готовності до розв’язання завдань усієї подальшої життєдіяльності.

Психолого-педагогічне забезпечення професійної культури особистості у процесі професійної діяльності, на думку Б. Єрасова, полягає у “загальній теорії дії”. У рамках цієї теорії у структурі та діяльності слід виділити особистість і ситуацію, де відносини між ними включають у себе: орієнтацію, яка вимагає виокремлення з оточуючого середовища окремих об’єктів, їх визначення за ознаками, місцем та ін.; цілепокладання як прагнення до досягнення значущих потреб; оцінку орієнтацію, що передбачає встановлення позитивного або негативного значення об’єктів із точки зору людських потреб; взаємодію й узгодженість соціальних суб’єктів, зняття напруги між різними групами, підтримання диференціації та стабільність суспільства [7, с. 77-78]. У даному аспекті поняття професійної культури постає органічним елементом концептуальної системи педагогіки, що тісно пов’язане з поняттями, які відображають явища розвитку, формування та виховання особистості.

Творчість педагога-практика передбачає не лише творче виконання доведених згори обов’язкових приписів, але й вихід за рамки нагальних навчальних і виховних потреб у суміжні фонові сфери, у те соціально-економічне і соціокультурне середовище, яке, будучи своєрідним споживачем продукції освіти, визначає і смисл, і цілі, і конкретні завдання багатопланової освітньої діяльності на всіх її взаємопов’язаних рівнях [3, с. 103].

Слід зазначити, що повноцінна професійна культура учня ВПУ формується у процесі навчання не лише завдяки пасивно-приспосувальному реагуванню на різні впливи і дії, у тому числі виховні, але й за допомогою його поступового переходу від позиції об’єкта соціальних і педагогічних впливів до позиції активного суб’єкта особистісної життєдіяльності. Вирішення цієї проблеми має стати основоположною ціллю педагогічної діяльності, яка спрямована на: обґрунтування психолого-педагогічних умов готовності майбутніх фахівців до успішної соціально-професійної діяльності; визначення та здійснення ефективних методів і засобів, необхідних для реалізації професійно-культурологічної діяльності у різних сферах життєдіяльності; глибоку різнобічну соціально-фахову підготовку, яка забезпечує ефективність професійно і культурно орієнтованої діяльності фахівця.

Сформульовані вище цілі дозволяють до загальних дидактичних принципів соціально-гуманітарної спрямованості навчально-виховного процесу віднести: системність і цілісність; співпрацю учнів і викладачів у всіх видах навчально-виховної діяльності; визначену роль процесів самореалізації особистості в соціально-культурному просторі, безперервність і наступність навчання та самонавчання; орієнтованість освіти на формування і розвиток професійної культури особистості.

Культурологічна освіченість особистості є важливим чинником формування професійної культури майбутнього фахівця. Вона не лише сприяє пристосуванню до оточуючих умов соціального середовища, а й активно змінює соціально-психологічні особистісні фактори, регулює і спрямовує духовно-моральні установки та професійні орієнтації особистості, здатної до постійного самовдосконалення, самоствердження і творчості.

Посилання:

1. *Бех Г. Д.* Виховання особистості : У 2 кн. – Кн. 2 : Особистісно орієнтований підхід : науково-практичні засади. — К. : Либідь, 2003. — 449 с.
2. *Библер В. С.* От наукоучения — к логике культуры. Два философские введения в двадцать первый век. — М. : Политиздат, 1991. — 411 с.
3. *Гершунский Б. С.* Философия образования. — М. : Флинта, 1998. — 428 с.
4. *Головатый Н. Ф.* Социология молодежи. — Киев : МАУП, 1999. — 223 с.
5. *Гончаренко С. У.* Соціалізація // *Гончаренко С. У.* Український педагогічний словник. — К. : Либідь, 1997. — С. 314.
6. *Ерасов Б. С.* Социальная культурология. — М. : Аспект Пресс, 1996. — 590 с.
7. *Ерасов Б. С.* Социальная культурология : пособие для студентов высших учебных заведений. — 2-е изд., испр. и доп. — М. : Аспект Пресс, 1997. — 591 с.
8. *Лихачев Д.* Искусство и деятельность человека // Заметки и наблюдения : Из записных книжек разных лет. — Л. : Советский писатель, 1989. — С. 272—277.
9. *Немировская В. П.* Культурология. История и теория культуры. — М., 1991. — 206 с.
10. Філософсько-соціологічні проблеми сучасної науково-технічної революції. — К., 1989. — 363 с.
11. *Шибутани Т.* Социальная психология : пер. с. англ. — М. ; Ростов-на-Дону : Феникс, 2002. — 554 с.

References (transliterated and translated):

1. *Bekh H. D.* Vychovannia osobystosti : U 2 kn. – Kn. 2 : Osobystisno oriientovanyi pidkhdid : naukovo-praktychni zasady. (Upbringing Personality : In 2 books. – Book 2: Personality oriented approach : scientific and practical grounds). Kyiv, 2003. 449 p.
2. *Bibler V. S.* Ot naukouchenija — k logike kul'tury. Dva filosofskie vvvedenija v dvadcat' pervyj vek (From science study – to the logic of culture. Two philosophical introductions to the twenty-first century). Moscow, 1991, 411 p.
3. *Gershunskij B. S.* Filosofija obrazovanija (Philosophy of Education). Moscow, 1998, 428 p.
4. *Golovatyj N. F.* Sociologija molodezhi (Sociology of Youth). Kiev, 1999. 223 p.
5. *Honcharenko S. U.* Sotsializatsiia (Socialization). // Ukrainian Pedagogical dictionary. Kyiv, 1997. P. 314.
6. *Erasov B. S.* Social'naja kul'turologija (Social Cultural Studies). Moscow, 1996. 590 p.

7. *Erasov B. S.* Social'naja kul'turologija : posobie dlja studentov vysshih uchebnyh zavedenij (Social Cultural Studies: A guide for students in higher education). Moscow, 1997. 591 p.
8. *Lihachev D.* Iskusstvo i dejatel'nost' cheloveka (Art and human activity) // Notes and observations: From the notebooks of different years. Leningrad, 1989. P. 272—277.
9. *Nemirovskaja V. P.* Kul'turologija. Istorija i teorija kul'tury (Cultural Studies. History and Theory of Culture). Moscow, 1991. 206 p.
10. *Filosofsko-sotsiologicheskie problemy suchasnoi naukovo-tekhnichnoi revoliutsii* (Philosophical and sociological problems of modern scientific and technological revolution). Kyiv, 1989. 363 p.
11. *Shibutani T.* Social'naja psihologija : per. s. angl (Social psychology: translated from Eng). Moscow; Rostov-on-Don, 2002. 554 p.

Стаття надійшла до редакції 22.10.2013

A. Музалев

Психолого-педагогические основы формирования профессиональной культуры в процессе учебно-воспитательной деятельности

Осуществлен теоретико-психологический анализ процесса формирования профессиональной культуры будущего специалиста в системе профессионально-технических учебных заведений. Рассматриваются особенности формирования профессиональной культуры личности на основе культурологического подхода к пониманию системы общечеловеческих идей, профессионально ценностных ориентаций и качеств человека, универсальных способов познания и гуманистических технологий профессиональной деятельности. Анализируется роль и значение культурологической подготовки будущих специалистов в процессе профессионально-технического образования. Выдвинуто положение о том, что обладание специалистом только секретами мастерства и технологий не отражает целостной характеристики высокообразованной, высококультурной личности, ее морально-духовных качеств, эстетики труда и культуры производства, уровня творческого потенциала. Обоснована необходимость повышения культурологической образованности будущего специалиста как важной составляющей формирования профессиональной культуры личности. Профессиональная культура активно влияет на личностные факторы, регулирует и направляет духовно-моральные установки и профессиональные ориентации личности, способной к постоянному самосовершенствованию, самоутверждению и творчеству.

Ключевые слова: учебно-воспитательная деятельность, культурологический подход, культурология, культурологическая подготовка, профессиональная культура, профессиональная подготовка.

A. Muzalev

Psychological and Pedagogical Principles of Professional Culture Formation in Educational Process

The article deals with theoretical and psychological analysis of the formation of future specialist's professional culture at vocational and technical schools. The author investigates the peculiarities of formation of a person's professional culture on the basis of cultural approach to the understanding of human ideas, professional value orientations and human qualities, universal ways of knowing and humanistic technology of professional activities. The role and importance of cultural training of future professionals in VET is analyzed. The author predicts that the a specialist's possession of only secrets and technology does not reflect the highly integrated characteristics of well-educated and highly cultured personality, his or her moral and spiritual qualities, labor aesthetic and production standards, the level of creativity. The necessity of improving future specialist's cultural training as an important

component of the individual's professional culture formation is proved. Professional culture actively influences the personality factors, regulates and directs the spiritual and moral values and professional orientation of the individual, capable of continuous self-improvement, self-affirmation and creativity.

Key words: educational activities, cultural approach, cultural studies, cultural training, professional culture, training.

Рецензент – кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник В. В. Синявський